

ARTICLE 19

БАҚ-ты мемлекеттік реттеу
Халықаралық стандарттар

Желтоқсан 2019

Есеп

Артикль 19

Сөз бостандығы орталығы
Фаррингдон Роуд, 60
Лондон
EC1R 3GA
Ұлыбритания

Тел.: +44 20 7324 2500
Факс: +44 20 7490 0566
Эл. пошта: info@article19.org
Веб-сайт: www.article19.org
Твиттер: [@article19org](https://twitter.com/article19org)
Фейсбук: facebook.com/article19org

ISBN: 978-1-910793-25-1

© ARTICLE 19, 2019

Жұмыс AttributionNon-Commercial-Share-Alike 2.5 шығармашылық қауымдастығының лицензиясы бойынша берілген. Басқа ұйымдарға тиесілі пайдаланылған лицензияланған бейнелерді қоспағанда, туынды жұмыстарды жасауға көшіруге, таратуға болады тек:

- (1) АРТИКЛЬ 19-ға сілтеме беріңіз;
- (2) бұл жұмысты коммерциялық мақсатта пайдаланбаңыз;
- (3) осыған негізделген кез-келген жұмысты, осыған ұқсас лицензиядағы жарияланымдарды таратыңыз.

Лицензияның толық заңды мәтінімен мына сілтемеден танысуға болады:
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/legalcode>.

АРТИКЛЬ 19 ұйымы осы есептен алынған ақпарат пайдаланылған кез келген материалдар үшін алғыс білдіреді.

Ұлыбритания
Елшілігі Нұр-Сұлтан

Бұл есеп Нұр-Сұлтандағы Ұлыбритания елшілігінің қаржылық қолдауымен және «Әділ сөз» халықаралық сөз бостандығын қорғау қорымен бірлесіп жасалған. Ұлыбритания елшілігі есепте ұсынылған пікірлерді бөліспейді. Есептің мазмұны үшін Артикль 19 жауапты.

Мазмұны

КІРІСПЕ	2
Лицензиялау және тіркеу	4
Халықаралық стандарттар	4
Хабар таратушыларды реттеу	5
Мерзімді БАҚ-ты реттеу	6
Сандық медиа және блогтар	6
Мазмұнын шектеу	7
БАҚ-ты мемлекеттік қолдау	8
БАҚ-ты мемлекеттік қолдау дегеніміз не?	8
Халықаралық және өңірлік стандарттар қандай?	8
БАҚ-қа мемлекеттік көмектің ең үздік тәжірибесі қандай?	9
Мемлекеттік жарнама	11
БАҚ-қа мемлекеттік көмек көрсету бойынша ұсыныстар	11

КІРІСПЕ

Бұл басшылыққа алынған нұсқаулықта халықаралық стандарттар түсіндіріледі: а) лицензиялау мен тіркеуге қойылатын талаптар; б) бұқаралық ақпарат құралдарына мемлекеттік көмек көрсету.

Адам құқықтары туралы халықаралық заң, атап айтқанда Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пактінің (АСҚХП) 19-бабы үкіметті сөз бостандығын қорғауға міндеттейді. Қазақстан 2005 жылы АСҚХП қол қойды және оны ұлттық заңнама арқылы сақтауға міндетті. Сонымен қатар, Қазақстан Конституциясының 20-бабы ой еркіндігіне кепілдік береді.

Пікір еркіндігін реттеу саласындағы халықаралық құқыққа сәйкес, мемлекеттер әртүрлі және тәуелсіз бұқаралық ақпарат құралдарының өркендеуіне мүмкіндік беретін заңнама қабылдауға міндеттеме алады.

Баспаға шығарылатын немесе бұқаралық ақпарат құралдарында таратылатын мазмұнды реттеудің кез-келген жүйесі бәсекелес мүдделердің екі бағытын теңдестіруі керек. Бір жағынан, реттеудің мұндай формасының мақсаты - бұқаралық ақпарат құралдары арқылы зиянды, заңсыз немесе өзге де жағымсыз контенттің таралуын болдырмау болып табылады. Екінші жағынан, мұндай реттеу жүйесі сөз бостандығын қорғауға және алға жылжытуға, мемлекеттік органдардың, шенеуніктердің бұқаралық ақпарат құралдарына араласуына немесе қудалауына жол бермеуге, журналистер мен басқа да БАҚ қызметкерлерінің кәсіби таңдауына құрметпен қарауды қарастырады. Мүдделер арасында тепе-теңдікке қол жеткізу - бұл өте күрделі мәселе.

Мемлекеттік органдардың жеке медиа-компанияларға қаржылай қолдауы медиа ландшафттың плюрализмі мен әртүрлілігін қолдауға немесе нығайтуға көмектеседі. Сонымен бірге, бұл үкіметтің БАҚ-ты бақылауға алуға тырысуы мүмкін деген алаңдаушылық тудырады.

Дәстүрлі бұқаралық ақпарат құралдары (радио және теледидар) ақпарат көзі болып саналғанымен, интернет медиа-мазмұнды тарату алаңы ретінде маңызды. Аудиовизуалдық медианы мерзімді БАҚ-тан бөлу қиындай түсуде. Көптеген жаңа медиа тек онлайн жұмыс істейді. Оларды мәтін мен фотосуреттері бар аудио-визуалды материалдар біріктіреді. Сонымен қатар, жаңа қатысушылар медиакөністікте үстемдікке ие болды: әлеуметтік желілердің іздеу жүйелері мен платформалары контенттің табылу жеңілдігі, көрінуі, қол жетімділігі шешуші әсер етеді.

Сол сандық компаниялар сандық жарнама нарығында үстемдік етеді, бұл ұзақ уақыт бойы нарықта болған бұқаралық ақпарат құралдарын қаржыландырудың маңызды көзіне қысым жасайды. Медиа ұйымдарды қаржыландыруға өздерінің кірістеріне салық салуға әрекетке жауап ретінде, алыптар өздерінің инновациялық журналистік бастамаларын қаржыландыруға кіріседі.

Әдейі бұрмаланған (жалған) ақпараттың кең таралуына қатысты алаңдаушылық сенімді журналистика дұрыс қаржыландырылуы керек екенін көрсетті.

Лицензиялау және тіркеу

Халықаралық стандарттар

БҰҰ Адам құқықтары жөніндегі комитеті №34 жалпы тәртіптегі өз ескертуінде былай деп мәлімдеді:

Қатысушы мемлекеттер БАҚ қызметін реттейтін заңнамалық және әкімшілік негіздердің 3-тармағының ережелеріне сәйкестігін қамтамасыз етуі тиіс. Реттеу жүйелері БАҚ-тың түрлі форматтарының жанасу нүктелерін ескере отырып, мерзімді баспасөз және хабар тарататын БАҚ-дары мен интернет арасындағы айырмашылықтарды назарға алуы керек. 19-баптың 3-тармағында бекітілген ерекше жағдайлар болмаған кезде газеттер мен басқа да мерзімді БАҚ-ты шығаруға тыйым салу осы бапты бұзу болып табылады. Қандай да бір нақты басылымды шығаруға тыйым салу, егер осы басылыммен тығыз байланысты нақты материалдарға 3-тармаққа сәйкес заңды негізде тыйым салынуы мүмкін болған жағдайда ғана белгіленуі мүмкін. Қатысушы мемлекеттер хабар тарататын БАҚ-тарға, оның ішінде шағын және коммерциялық станцияларға, ауыртпалықты лицензиялық шарттарды енгізбеуге және олардан алымдар алмауға тиіс. Мұндай шарттар мен лицензиялық алымдарды енгізуге арналған өлшемдер орынды және объективті, айқын, ашық болуға тиіс, кемсітушілік сипатта болмауға және Пактіге сәйкес өзге сипаттамаларға жауап беруі тиіс. Дыбыс-бейнелік жердегі және спутниктік қызметтер сияқты мүмкіндіктері шектеулі құралдардың көмегімен хабар таратуға лицензиялар беру тәртібі Мемлекеттік, коммерциялық және жергілікті хабар тарату қызметтері үшін қолжетімділік пен жиіліктерді тең бөлуді қамтамасыз етуі керек. Мұны әлі жасамаған мүше мемлекеттер әфирге қосымшаларды қарауға және лицензия беруге тәуелсіз уәкілетті мемлекеттік орган құруға шақырылады. Жалпы түсіндірмеде бұқаралық ақпарат құралдарының түрлерін басқаша реттеу керек деп нақты айтылған; бұл келесі бөлімдерде толығырақ талқыланады.

Хабар таратушыларды реттеу

Хабар тарататын БАҚ, яғни теледидар мен радио дәстүрлі түрде мемлекеттік реттеуге жатады, өйткені сан алуан хабар тарату саласының дамуын қамтамасыз ететін шектеулі қоғамдық қордың (спектрдің) белгілі бір жолмен басқарылуын қамтамасыз ету қажет болды, бұл үкіметтік немесе коммерциялық араласудан тыс еркін серпінді, әртүрлі хабар тарату секторының дамуын қамтамасыз етеді.¹

Цифрлық таратуға көшу дәуірінде техникалық стандарттар (мысалы, сығу коэффициенті) қол жетімді мультиплекс нүктелерінің санына әсер ететіні анық; тапшылық - технологиялық шешімдердің салдары.

Реттеу үшін басқа дәстүрлі дәлел аудиовизуалды БАҚ әсері болып табылады:

4. «Тарихи тұрғыдан алғанда, бұқаралық ақпарат құралдарын реттеу олардың қоғамға және жеке тұлғаның құқықтарына жоғары әсерін ескере отырып, негізделді және жүзеге асырылды; реттеу сонымен қатар қоғамдық мүдделерде шектеулі ресурстарды басқару құралы болды». CoE Reco CM/rec(2011)7 on a new notion of media) *[дәйексөз ағылшын тілінен аударылған]*

Реттеуші органдар лицензиаттардың заңға және олардың лицензияларының нақты шарттарын сақтауына көз жеткізуі тиіс, сонымен қатар жалпы қоғамның бейнесін көрсететін медиа-ландшафттың дамуын және пікірлер, көзқарастар мен тілдердің барынша кең алуан түрлілігін қамтамасыз ету болып табылады.

Мемлекеттік органдар сонымен қатар, жағдайы нашар немесе оқшауланған топтардың бұқаралық ақпарат құралдарына, оның ішінде эфирге де бірдей қол жетімді болуын қамтамасыз етуі керек.

Реттеуші органдар әсіресе саяси немесе коммерциялық сипаттағы кедергілерден қорғалуы тиіс. Бұл органдардың құқықтық мәртебесі заңмен айқындалуы керек. Олардың институционалдық автономиясы мен тәуелсіздігі заңмен кепілдендіріліп қорғалуы тиіс:

- осы құрылатын органдар нақты және анық заңдарда көрсетілсе, мүмкін болса Конституцияда;
- хабар таратудың жалпы саясатын, сондай-ақ реттеуші органның өкілеттіктері мен міндеттерін заңда анықтау арқылы;

¹ См. ARTICLE 19, Access to Airwaves, <https://www.article19.org/resources/broadcasting-access-airwaves/>

-
- мүшелікке қатысты ережелердің көмегімен;
 - қоғам алдындағы ресми жауапкершілік – көпжақты орган арқылы; және қаржыландыру тетіктерінің көмегімен.

Мерзімді БАҚ-ты реттеу

Мерзімді баспасөз құралдарын тіркеу қажет емес бұл теріс пайдаланушылыққа әкелуі мүмкін, сондықтан бұл көптеген елдерде талап етілмейді. Осыған орай, ARTICLE 19 мерзімді БАҚ-нан тіркеуді талап етпеуін ұсынады. Шынында да, арнайы баяндамашылардың бірлескен декларациясында осылай айтылған²:

Мерзімді БАҚ-қа тіркеудің арнайы талаптарын ұсынудың қажеті жоқ, бұл теріс пайдаланушылыққа әкелуі мүмкін; сондықтан тіркеуден аулақ болу керек. Тіркеуден бас тарту жүйесі ерекше проблема болуы мүмкін. Олар өз қалауы бойынша тіркеуден бас тарта алады, бұлар баспа құралдарына қатаң мерзімді БАҚ-тардың шарттарын қояды немесе үкіметке тәуелді органдармен бақыланады.

Мерзімді баспасөз үшін өзін-өзі реттеу, үкіметтің араласуынсыз мүдделі тараптар бастамашылық ететін ерікті процесс, кәсіби этиканы жетілдірудің тиімді әдісі болып табылады және бұқаралық ақпарат құралдарына сенімді дәл ақпарат таратуға көмектеседі.

Сандық медиа және блогтар

Мерзімді баспасөз және аудиовизуалды бұқаралық ақпарат құралдарының арасындағы айырмашылық қазір жойылып бара жатқандықтан, өндірудің және таратудың жаңа нысандары дамығандықтан, бұқаралық ақпарат құралдарының осы түрлерін реттеуді қайта қарау қажет.

Сөз бостандығы мен Интернет туралы 2011 жылғы бірлескен декларацияда сөз бостандығының халықаралық сарапшылары тіркеу қызметтерін және басқа талаптарды қамтамасыз ету сияқты шаралар, егер мұндай шаралар халықаралық заңға сәйкес үш бөліктен тұратын сынаққа сәйкес келмесе, заңды емес деп мәлімдейді.³

² Принята 18 декабря 2003 года.

³ Joint declaration on freedom of expression and the Internet (1 June 2011). Доступна на: <https://www.osce.org/fom/78309>

Блогерлерді тіркеу туралы айта отырып, Адам құқықтары жөніндегі Комитет №34 жалпы тәртіптегі ескертуде журналистік функцияларды көптеген адамдар, соның ішінде блогерлер де орындайтынын нақты көрсеткен. Комитет сонымен бірге журналистерді міндетті түрде тіркеудің пікір еркіндігін шектейтіндігін растады. Тиісінше, блогерлерді міндетті тіркеу немесе лицензиялау пікір білдіру бостандығымен сәйкес келмейді.

Мазмұнын шектеу

ARTICLE 19 бұқаралық ақпарат құралдарында қандай тәсілдермен жұмыс істеу керектігін немесе барлық жаңалықтардың шындық болуын талап ететін заң ережелерін белгілейтін құқықтық шараларға мүлдем қарсы. БАҚ ішкі жұмыс процестерін ұйымдастыруда еркін болуы керек. Бұған қоса, мақаланың мақсаты белгіленбеуі керек, өйткені мұндай ережелер мақсатына жетпейтіндіктен теріс пайдаланушылыққа жол ашады.

Сол сияқты, бұқаралық ақпарат құралдарынан жариялағысы келетін мәліметтердің дұрыстығын тексеруді талап ететін заң талаптары орынсыз. Бұл мәселелерді кәсіби басшылар жұмыс уақытында қарастырады. Қалай болғанда да, жаңалықтар жинау процесінде БАҚ қателіктер жіберуі мүмкін. Адам құқықтары жөніндегі Еуропалық сот: «жаңалықтар тез бүлінетін өнім, сондықтан жариялауды сәл кешіктіру жаңалықты барлық құндылығынан және оған деген қызығушылықтан айыруы мүмкін» деп мәлімдеді. (параграф 60).⁴ *[дәйексөз ағылшын тілінен аударылды]*

⁴ The Observer and Guardian v. the United Kingdom, 26 November 1991, Application No. 13585/88, at para. 60.

БАҚ-ты мемлекеттік қолдау

БАҚ-ты мемлекеттік қолдау дегеніміз не?

БАҚ-ты мемлекеттік қолдау жанама немесе тікелей қолдауды қамтиды:

- **жанама қолдау** - әдетте жеңілдетілген салық ставкаларын, өнімді таратуға арналған почта және темір жол және тиімді телекоммуникациялық тарифтерді қамтиды. Көбінесе ірі соманы құрайтын жанама субсидиялардан бүкіл секторға пайда болады.
- **тікелей қолдау** - мемлекеттің қарызын немесе ақша аударуын болжайды. Мұндай қолдау тек қойылған талаптарға сәйкес келетін газеттерге арналған. Әдетте бұл аз жазылушылар саны бар және жарнамадан аз табыс табатын газеттер, азшылықтар тіліндегі басылымдар.

Халықаралық және өңірлік стандарттар қандай?

Халықаралық құқыққа сәйкес мемлекеттер барлық БАҚ демократиялық процестерде өз рөлін атқара алатындай еркін, әртүрлі және плюралистік медиа-ландшафты қалыптастыруға мүмкіндік беретін, қолайлы құқықтық және нормативтік орта қалыптастыруға міндетті. Халықаралық стандарттарға сәйкес болу үшін бұқаралық ақпарат құралдарын мемлекеттік реттеу ақпарат пен идеялардың кең көлемін, қоғам үшін маңызды мәселелер бойынша барынша кең алуан түрлілікті қамтамасыз ету, жеке тұлғалардың ақпараттандырылған азаматтар ретінде әрекет ете алуы, саяси өмірде өз рөлін атқаруы, мемлекеттік билік органдарын бақылауы, сондай-ақ қоғамдағы экономикалық және мәдени аспектілеріне жәрдем көрсетуі және олардан пайда табуға бағытталуы керек.

БҰҰ Адам құқықтары жөніндегі комитетінің №34 жалпы тәртіптегі ескертуінде жеке бұқаралық ақпарат құралдарын мемлекеттік қолдау БАҚ-қа бақылау жасау үшін емес, алуан түрлі бұқаралық ақпарат құралдарын дамытуды қолдауға бағытталуы тиіс деп мәлімдеді.⁵ Оның үстіне:

Бұқаралық ақпарат құралдарын мемлекеттік субсидиялау жүйелері мен үкіметтік жарнама пікір еркіндігіне кедергі жасау мақсатында пайдаланылмай қажет.

⁵ UN Human Rights Committee, General comment no. 34, Article 19, Freedoms of opinion and expression, 12 September 2011, CCPR/C/GC/34, para 40; доступно на: <http://bit.ly/2wGHOAZ>

2002 ж. Бірлескен декларациясында халықаралық және аймақтық деңгейлерде жұмыс істейтін пікір еркіндігі жөніндегі арнайы баяндамашылар:

«Үкімет пен мемлекеттік органдар бұқаралық ақпарат құралдарының мазмұнына ықпал ету үшін ешқашан мемлекеттік қаржыны пайдаланбау керек»,⁶ деп мәлімдеді.

Адам құқықтары жөніндегі аймақтық органдар осыған ұқсас баламалы ұсыныстар әзірледі.⁷ Адам құқықтары жөніндегі Еуропалық сот Адам құқықтары жөніндегі Еуропалық конвенцияның 10-бабы (сөз бостандығына кепілдік беру) мемлекеттерге әртүрлілікті қамтамасыз ететін және әрбір адамға пікір білдіру бостандығын жүзеге асыруға мүмкіндік беретін құқықтық және нормативтік негіздерді қабылдауға оң міндеттеме жасағанын бірнеше рет атап өтті.⁸ Еуропалық Одақтың негізгі құқықтар хартиясының 11-бабында «БАҚ бостандығы мен әртүрлілігін құрметтеу керек»⁹ деп нақты айтылған.

БАҚ-қа мемлекеттік көмектің ең үздік тәжірибесі қандай?

ARTICLE 19 қысқаша ақпараттық құжатында¹⁰ мерзімді БАҚ-тарға мемлекеттік көмек көрсету туралы газет индустриясын қолдаудың еуропалық схемалары

⁶ The UN Special Rapporteur on Freedom of Opinion and Expression, the OSCE Representative on Freedom of the Media and the OAS Special Rapporteur on Freedom of Expression, Joint Declaration on freedom of expression and the administration of justice, commercialisation of freedom of expression and criminal defamation, December 2002; доступно на: <http://bit.ly/2w1I9Bm>

⁷ См. the Inter-American Commission on Human Rights Declaration of Principles on Freedom of Expression, 2012, Principle 13.

⁸ См. IviR, Study of fundamental rights limitations for online enforcement through self-regulation, December 2015; доступно на: <http://bit.ly/2uT0AD1>

⁹ См. также для стран ЕС, the Media Pluralism Monitor; доступно на: <http://bit.ly/2w1uwCi>

¹⁰ См. также R, Kleis Nielsen &, G. Linnebank, Public Support for the Media: A Six-Country Overview of Direct and Indirect Subsidies, Reuters Institute for the Study of Journalism, 2011. В этом исследовании сделан вывод, что «как и все развитые демократические страны, Финляндия, Франция, Германия, Италия, Великобритания и Соединенные Штаты поддерживают различные типы медиа организаций, по ряду причин, включая культурные, экономические и социальные, но также по причине беспокойства о том, что рынок сам по себе не обеспечит различные виды доступной подотчетной журналистики и разнообразные публичные дебаты, от чего демократии выиграют» (на стр. 28; перевод с английского языка).

қаралып, мұндай схемалар мемлекеттік аппараттың құрамында немесе одан тыс жерлерде тәуелсіз немесе ішінара тәуелсіз органмен басқарылуы тиіс деген қорытынды жасалды. Субсидиялау жүйесі кең тараған және субсидияға құқығы бар көптеген жергілікті және өңірлік газеттер онсыз өмір сүрмейді деп саналады. Алайда, осы субсидияларды бөлудің әділ және тең құқықты процесін қамтамасыз ету маңызды; бұл төменде ұсыныстар бөлімінде талқыланатын болады.

2014 жылы Еуропаның 14 елінде, сондай-ақ Америка Құрама Штаттарында, Канадада, Жаңа Зеландияда және Австралияда жеке БАҚ-қа, оның ішінде эфирлік және интернет-БАҚ-қа үкіметтің көмегі туралы зерттеу жүргізілді. Оның нәтижелері талданған жүйелердің 12 жағдайында хабар тарату ұйымдарына қоғамдық қаржылық қолдау көрсетілген.

Талаптарға жауап бергендердің ішінде негізінен жергілікті, аймақтық немесе коммерциялық емес қызмет көрсететін хабар таратушылар болды, ал алынған субсидия бағдарламалар шығару бойынша міндеттемелерді орындауға бағытталған. Кейбір елдерде барлық таратушы компаниялар үшін субсидиялар қол жетімді болды және бағдарламалардың белгілі бір санаттарының өндірісін қолдауға арналды.¹¹ Мемлекеттік қолдаудың жанама және тікелей нысандарының арасындағы айырмашылықты сипаттаумен қатар, бұл зерттеу жалпы (яғни, салалық) субсидиялар мен таңдамалы (белгілі бір талаптарға жауап беретін медиа ұйымдарға қолдау көрсету) субсидиялар арасындағы айырмашылықты да көрсетеді.¹² Зерттеу барысында үкіметтің көмегінің таңдаулы түрі туралы тұжырымдардан басқа, ақпарат құралдарының тәуелсіздігін қорғауға қатысты ұсыныстар да бар.

¹¹ См. C. Schweizer and others, Public Funding of Private Media, LSE Media Policy Brief nr 11, March 2014; available at <http://bit.ly/1fFNvPx>

¹² В исследовании сделан вывод о том, что «прямые меры поддержки испытывающих финансовые проблемы новостных организаций (например, вторая газета на определенном рынке или средства массовой информации на языках меньшинств) более подходят для предотвращения концентрации собственности и поддержания редакционной конкуренции и плюрализма»; и что «на конвергентном медиарынке традиционные границы между СМИ уменьшаются. Поэтому имеет смысл использовать комплексный подход к субсидиям для частных средств массовой информации, не связывая их с конкретной платформой или каналом распространения»; процитировано из Public Funding of Private Media (перевод с английского языка)

Мемлекеттік жарнама

Адам құқықтары жөніндегі америкааралық комиссияның «Мемлекеттік жарнаманы реттеу қағидаттары және пікір білдіру еркіндігі»¹³ мәселелері жөніндегі арнайы баяндамашысы мемлекеттік қаражатты еркін пайдалануды болдырмау үшін жария жарнамаға қатысты нақты құқықтық нормаларды қабылдау қажеттігін атап көрсетеді. «Қағидаттарда» мұндай нормалар «қарапайым және қоса алғанда» мемлекеттік жарнаманы айқындауы тиіс деп айтылады: мысалы, «Мемлекеттік жарнама мемлекеттік қаражаттан, кез келген бұқаралық ақпарат құралдарында және кез келген форматта сатып алынатын кез келген хабарламаларды, хабарландыруларды немесе жарнамалық алаңды қамтиды»¹⁴.

Алайда, мемлекеттік жарнама мемлекеттік субсидиялармен тығыз байланысты екеніне қарамастан, ол жеке қаралуы тиіс; осы нұсқаулық бұл тақырыпты қамтымайды.

БАҚ-қа мемлекеттік көмек көрсету бойынша ұсыныстар

ARTICLE 19 мемлекеттік көмек БАҚ саласында жұмыс істейтін кез келген ұйымның редакциялық тәуелсіздігі мен бостандығын бақылау, ықпал ету немесе өзге де шектеу үшін қызмет етпеуі тиіс деп санайды. Біз қоғамдық қолдау БАҚ саласындағы саясат үшін ортақ мүддені көздеуін ұсынамыз, Мысалы:

- әртүрлілікті қорғау және ынталандыру, оның ішінде мәдени және тілдік әртүрлілік;
- нақты және сенімді журналистиканы қолдау;
- кәсіби этиканы құрметтеу, дамыту, соның ішінде әдеп жөніндегі ішкі хартияларды әзірлеу, медиакомпанияларда әдеп жөніндегі комитеттер құру және өзін-өзі реттеу механизмдеріне қатысу;
- БАҚ-та гендерлік теңдікті ілгерілету;

¹³ См. Office of the Special Rapporteur for Freedom of Expression of the Inter-American Commission on Human Rights (IACHR), Principles on the Regulation of Government Advertising and Freedom of Expression, 2012. Доступно по адресу (на английском языке): <http://bit.ly/2wGGbCz>

¹⁴ Там же

-
- азшылықтар мен осал топтар, бұқаралық ақпарат құралдарында теңдікті насихаттау;
 - инновациялық журналистік тәжірибені дамыту және БАҚ қызметкерлерін, басқа да мамандарды үздіксіз қолдау;
 - сандық технологияларға бейімдеу, соның ішінде онлайн-тарату;
 - медиа сауаттылықты қолдау;

Сондықтан ARTICLE 19 жеке бұқаралық ақпарат құралдарын мемлекеттік қолдаудың барлық нысандары келесі шарттарға сәйкес болуын ұсынады:

- 1 БАҚ-ты мемлекеттік/қоғамдық қолдаудың кез келген үлгісі үшін **нақты құқықтық негіз** ұсынылуы тиіс.
- 2 Тиісті заңнама, мысалы, әртүрлілікке жәрдемдесу, кәсіби этиканы, дәл және сенімді журналистиканы қолдау, теңдікті ілгерілету, инновациялық журналистік тәжірибе, сандық кеңістікке бейімделу және медиасауаттылық сияқты **ортақ мүддені білдіретін бір немесе түрлі мақсаттарды қолдауды** көздейтінін нақты көрсетуі тиіс.
- 3 Заңнамада мемлекеттік қолдауды бөлуге қатысты **қолданылатын барлық өлшемдер айқындалуға**, сондай-ақ қолданылатын рәсімдер мен мерзімдер бойынша нақты ақпарат пен ұсыныстар болуға тиіс.
- 4 Мемлекеттік көмек барысының ұзақтығына **уақыт бойынша нақты шектеулер** белгіленуі тиіс. Бұл шектеулер көмек алушыларға қандай ресурстар қажет екенін анықтау үшін жеткілікті уақыт беруге тиіс; алушыларға бұл уақыт олардың өз қызметін тиісті түрде жоспарлауы үшін, ал көмек көрсететін адамдарға – көрсетілген уақыт шеңберіне мемлекеттік көмек өз мақсаттарына қызмет ететінін мезгіл-мезгіл тексеру мүмкіндігі үшін қажет.
- 5 Заңда мемлекеттік қолдауды бөлу **әділ бейтарап өлшемдерге** негізделетіні және ол ресми деректерді тарату үшін ешқашан пайдаланылмайтындығы нақты көрсетілуі керек; ол кемсітпейтін болады және ешқашан саяси мазмұнға немесе БАҚ-тың пікіріне негізделмейді.
- 6 Заңнамада **қоғамдық қолдау ешқашан бұқаралық ақпарат құралдарының редакциялық тәуелсіздігін бұзу үшін пайдаланылмайтындығы туралы** ресми мәлімдеме, сондай-ақ осы қағиданы бұзған мемлекеттік

қызметшілерге жазалар болуы керек.

- 7 Заңнама жекелеген бұқаралық ақпарат құралдарына берілетін тікелей субсидияларды таратуға және қадағалауға **жауапты тәуелсіз орган** құруды қарастыруы керек.
- 8 Мемлекеттік субсидиялар бөлу туралы жекелеген шағымдар түскен кезде **сотта қаралуға** тиіс.
- 9 Жеке бұқаралық ақпарат құралдарын мемлекеттік қолдауға қатысты саясатты анықтауда сондай-ақ бұқаралық ақпарат құралдарының арасында мемлекеттік қаражатты бөлу кезінде арасында **ашықтық** болуы тиіс. Мемлекеттік қолдауға қатысты саясатты әзірлеу кезінде БАҚ-қа қатысы бар мүдделі тараптармен, сондай-ақ азаматтық қоғам ұйымдарымен кеңесу қажет. Тікелей субсидиялар бөлуге жауапты тәуелсіз ресми органдар БАҚ-ты қолдау үшін мемлекеттік қаражатты пайдалану туралы жыл сайынғы есептерді жариялауы тиіс.
- 10 Мемлекеттік субсидиялар алатын бұқаралық ақпарат құралдары жыл сайынғы **аудиттен** өтуі және оның нәтижелері мен өз қаржылары туралы ақпаратқа көпшіліктің қол жеткізуін қамтамасыз етуі тиіс.

DEFENDING FREEDOM OF EXPRESSION AND INFORMATION

ARTICLE 19 Free Word Centre 60 Farringdon Road London EC1R 3GA
T +44 20 7324 2500 F +44 20 7490 0566
E info@article19.org W www.article19.org Tw [@article19org](https://twitter.com/article19org) facebook.com/article19org